TỪ SƠN LA

…Cho đ□n bây giờ không bi□t vì lý do nào mà tên thượng úy h□m hừ □y đã b□ qua cho chúng tôi. Có th□ vì những t□m mộ bia, nghĩ đ□n những người anh em x□u s□ c□a chúng tôi đã ch□t vì đói lạnh… hoặc là phong thái "đại hùng, đại lực, đại từ bi" c□a con nhà Phật trong phút giây nào đó đã khơi dậy được "chút tính người còn sót lại" trong y?

TỪ SƠN LA

Trời Sydney năm nay lạnh hơn mọi năm. Đêm đông bu□t giá, ph□i tr□ dậy ki□m cái heater. M□ đèn lên, nhìn ra ngoài vườn, sương đêm đã đọng thành một màn băng m□ng. Nhìn màn băng m□ng trên sân, ký ức tôi b□ng tr□ v□ cái lạnh bu□t xương năm 1976, khi tù c□i tạo mi□n Nam năm đ□u tiên ra B□c. Tụi tôi được "chi□u c□" cho □ Sơn La, địa danh n□i ti□ng "Nước Sơn La, ma Vạn Bú". "Sơn La âm u, núi khu□t trong sương mù".

Tù c□i tạo thuộc trại 1, liên trại 2 được phân ra □ trong trại tù Sơn La thời Pháp thuộc. Sau nhi□u cuộc bi□n thiên, nh□t là sau vụ ném bom mi□n B□c, các trại tù này đã đ□ nát, ch□ còn lại cái n□n xi măng. Nhà tù đã đ□ bây giờ được che tạm bằng ni lông, hoặc lợp bằng tranh m□ng. Sơn La là mi□n cao nên lạnh sớm. Mới tháng 11 gió b□c đã l□ng lộng th□i v□. Đ□n cu□i tháng 12, lạnh vào cao đi□m… Chậu nước đ□ ngoài sân, qua đêm đã đọng thành băng m□ng bên trên.

Tù thì nóng cũng kh□, lạnh cũng kh□. Nhưng nóng thì đôi khi còn tr□n được. Tạt vào một lùm cây hoặc là tạm ngâm mình xu□ng ao, xu□ng su□i. Còn lạnh thì không tr□n vào đâu được, nó theo mình su□t ngày, su□t đêm. Nh□t là anh em trong Nam ra cứ yên trí là "học tập một tháng", nên qu□n áo đem đi làm gì nhi□u cho nặng. Ra ngoài B□c đụng cái bu□t giá c□a mùa đông thượng du mi□n B□c, thêm mưa phùn □m ướt nên cái lạnh lại càng th□m thía. Ban đêm cái n□n xi măng trong nhà tù nó lạnh như nước đá, mặc đ□ thứ áo qu□n hiện có mà v□n lạnh, mặc c□ áo mưa đi ng□, có anh chui vào

một cái bao tội vừa kiếm được mà vẫn cứ run. Hóa ra cái lạnh ở ngoài vào thì ít mà cái lạnh ở trong ra thì nhiều. Cái lạnh vì đói cơm nhiều hơn cái lạnh vì thiếu áo.

Hồi đó nằm cạnh bên tôi là hai người bạn tù cùng trong đội rau… Một ông nguyên là dân Thiệt Giáp, một ông nguyên là Thượng Tọa (giám đốc nha Tuyên Úy Phật giáo). Ông Thiệt Giáp trước đây vẫn là một tay hào hoa rất mực.

Ông thuộc loại "Tây con", học trường danh tiếng Saumur, đánh giặc rất chì, ăn chơi rất bệnh… Đôi lần tâm sự vụn, ổng rút trong ngực áo ra có tấm ví có hình một bà rất đẹp, rất mignonne mà khẽ nói "bà xã moi". Đôi mắt đục và nhăn vì đói lạnh của ông chợt sáng lên khi nhìn lại hình ảnh vợ. Mới đây ổng vừa nhận được một gói quà 1kg đầu tiên từ trong Nam gởi ra. Ông hy vọng lắm vì có người nhận được ít thịt khô, ít ruốc chà bông. Gói quà của ông, xem đi xem lại mãi chỉ có một cái áo lạnh và đặc biệt có hai cái quần slip màu hồng nhạt, chắc là của phái nữ. Tôi không tiện tò mò, hỏi han về việc riêng của bạn nhưng tôi chắc bà xã của bạn phải yêu thương lắm, phải lãng mạn lắm mới gởi món quà đó "tượng nhớ một mùi hương" như vậy. Đôi khi rảnh rỗi, ông bạn tù hàng xóm của tôi lại khẽ giở món quà đặc biệt ra hồi tưởng…

Trước đây ông bạn tôi thường hút Lucky. Đi cải tạo ông mang theo một cái pipe Dunhill và vài hộp thuốc Half and Half. Nhưng đã lâu rồi hết thuốc hút pipe, ổng cũng như mọi người khác hút thuốc lào. Quá nửa đời người rồi mới biết cái hấp dẫn của thuốc lào. Nhất là mùa rét, sáng sớm tinh mơ ngồi dậy, hút một điếu đầu tiên trong ngày, cho nó say lơ mơ quên trời, quên đất, quên cảnh lên voi xuống chó, quên luôn cảnh lưu đày tù tội. Ôi phút tuyệt vời…Thuốc lào hấp dẫn như vậy nên trong tù đã có thành ngữ "Có thuốc lào là có tất cả". Nhưng ở miền Bắc cái cần thiết nhất là gạo, ăn còn không đủ thì lấy đâu ra thuốc lào cho tù. Đành trông chờ vào quà của gia đình gởi tới. Nhưng trong những chuyến gởi quà đầu tiên, có mấy ai được nhận thuốc lào. Thuốc lào thành của hiếm…

Ở trong tù cái gì thiếu cũng chấp nhận được, nhưng thiếu thuốc

lào là một thi□u th□n r□t lớn lao. Thu□c lào không những làm quên hiện tại mà thu□c lào còn là d□u móc đ□ người tù c□i tạo thêm kiên nh□n đi ti□p cuộc đời tù dằng dặc. Trong trại không có ai có quy□n đeo đ□ng h□. Ph□i g□i đ□ng h□ cũng như những đ□ tùy thân có giá □ trại. Ngày ngày đi làm, cuộc s□ng kh□ sai nhọc nhằn, đời tù hun hút, thời gian mịt mờ.
Trong khi đó quy định c□a trại giam cứ một ti□ng rưỡi đ□ng h□ lao động là có "k□ng" ngh□ 10 phút "hút thu□c, u□ng nước". Đi□u thu□c lào □ trên một cái đích g□n gũi đ□ người tù vươn tới, một đoạn đường dù ng□n nhưng s□p đ□n nơi. Nó cũng là một an □i nh□ sau hơn một giờ cực nhọc. Vì vậy nên dù khó ki□m, dù đ□t đ□, cũng không ai mu□n b□ thu□c lào. Những tay có thu□c lào th□y vậy nên càng ngày càng lên giá. Một ph□n ăn sáng (một ph□n tư chi□c bánh mì luộc) trước đ□i được 5 đi□u thu□c lào, sau
xu□ng giá còn 3, r□i còn 2 đi□u… Người ta s□n sàng quên đi cái đói đ□ đ□i l□y một vài phút say quên.
Anh bạn tù hàng xóm c□a tôi, nghi□n thu□c lào quá nặng, rét đ□n nơi mà không thu□c hút. Anh li□n l□y cái pipe Dunhill n□i ti□ng c□a Ăng lê ra đ□i thu□c lào. Được chừng 10 hôm là h□t thu□c. Có người mách l□y lá ng□i cứu phơi khô thái nh□ hút vô nghe được l□m. Anh bạn tôi nghe lời, phơi đi phơi lại lá ng□i cứu trộn thêm với nước đi□u và một chút nước m□m, một chút đường. Hôm hoàn thành thu□c lào
ng□i cứu, anh có mời tôi hút th□, cũng th□y say say nhưng không êm bằng thu□c lào, mà rát c□ họng. Ông bạn tù Thượng tọa mới b□o rằng không nên hút cái gi□ng □y, hao người, hao ph□i. Nhưng anh bạn tôi thèm thu□c quá cứ hút thu□c ng□i cứu cho đỡ thèm. Một hôm, vừa hút xong, chưa kịp đặt cái đi□u cày xu□ng, máu mũi anh đã ch□y ròng ròng.,..

Mùa đông đ□u tiên ngoài B□c, anh bạn tù hào hoa một thu□ c□a tôi vừa đói, vừa lạnh, vừa thèm thu□c. Theo anh thì mùa lạnh □ VN khó chịu hơn bên Tây nhi□u mà lạnh nh□t là hai cái tai "Nhi□u khi tôi cứ tư□ng hai cái tai lạnh cóng c□a tôi nó rụng m□t r□i". Anh vừa nói, vừa run lập cập. Một bu□i t□i trời vừa lạnh, vừa mưa, lán lợp gi□y nilong, nước mưa giột tí tách, anh bạn tù c□a tôi chợt có sáng
ki□n mới Anh l□y chi□c qu□n slip c□a vợ g□i cho chụp lên đ□u, kéo sụp xu□ng tận mí m□t, che kín hai tai Trong cái chập choạng c□a một ngọn đèn

d□u h□a, tôi th□y anh “không gi□ng ai”, mà trên th□ giới này ch□c không th□ có một cái mũ, cái nón nào ly kỳ đ□n vậy Anh nh□ch một nụ cười, vừa hài lòng
vừa ngượng ngập và khẽ nói: “Cho nó □m hai cái tai mà đỡ nhớ thương vợ con, ông ạ…”
Dạo □y, tù c□i tạo còn thuộc quy□n quân qu□n, thuộc Bộ qu□c phòng, chưa thuộc Bộ nội vụ. Quân đội trông nom tù, chưa ph□i công an. Anh em chưa ph□i vào các trại tù mà □ trong các lán, có dây thép gai bao quanh và bộ đội canh gác □ ngoài. Bu□i t□i chưa có lệ vào phòng giam, xích c□a lại, gióng s□t đưa lên giam tù trong đó su□t đêm, sáng mai mới tháo xích, m□ c□a, ăn u□ng, □a đái trong đó luôn như các trại tù công an sau này. Nhưng m□i tu□n vài ba l□n th□ nào quân đội Vi Xi cũng có ki□m tra đột xu□t,
mà ki□m tra thường vào ban đêm. Nghe ti□ng còi g□t g□ng rít lên là anh em ph□i vội vàng tr□ dậy, m□t nh□m m□t m□ chạy ra sân đứng x□p hàng 2 đ□ cho cán bộ ki□m soát. Anh “lán trư□ng” sau khi ki□m lại s□ người trong lán, đứng nghiêm báo cáo. – Báo cáo cán bộ, lán 4 trại 1, 30 người đ□. Tên Thượng úy chính trị viên c□m đèn pin, đứng cạnh một anh lính mang AK tùy tùng, h□t đ□u ra lệnh:
– Được, cho vào.
Tù hàng hai l□n lượt kéo nhau vô lán. Anh bạn tù Thi□t Giáp c□a tôi đang gi□ thức gi□ ng□ nên lật đật cứ đội nguyên cái “mũ” không gi□ng ai ra x□p hàng. Khi anh vừa đi qua tên Thượng úy, chợt có ti□ng giật giọng:
– Anh kia đứng nại.
T□t c□ anh em vô lán h□t, ch□ còn NVP Thi□t giáp đứng co ro ngoài c□a Anh em l□ng nghe cuộc
đ□i thoại bên ngoài:
– Cái này là cái gì?
– Dạ… cái qu□n…
– □ đâu ra?
– Vợ tôi g□i cho tôi.
– Tại sao mà anh “nại” đội cái qu□n
c□a vợ anh…
– Tại trời lạnh quá… mà không có mũ…
– À, anh này bôi bác ch□ độ. Anh tên gì? Mai
nên nàm việc…
Tên Thượng úy Vi Xi này anh em trong trại đặt tên là “Thượng úy Không No”. Tu□n nào sáng thứ Hai, y cũng lên lớp anh em v□ mọi thứ chuyện trên trời, dưới bi□n. Nói thì ngọng líu, ngọng lo, “l” đánh ra “n”
nhưng lúc nào cũng th□ ra giọng “đ□nh cao trí tuệ”. Một hôm trong đ□ tài “an tâm học tập, c□i tạo” y ta lên ti□ng: “Các anh không no, gia đình các anh không no, nhân dân không no, đã có đ□ng và nhà nước no”. Mọi khi, y ta nói trời trăng mây nước gì, tù cũng cứ ậm ừ, coi như gác b□ ngoài tai. Bữa □y, khi vừa nghe y nói tới đó, đám bạn tù c□i tạo b□ng phát lên một trận

cười rộm rĩ cũng với tiếng vỗ tay vang dậy. Y ta tưởng bở, lại càng đỏ mặt tía tai lên mà nói tiếp…
Nhưng sau này không biết có tên "thời mốt" nào đó mới lý giải cái cười rôm rả và tiếng vỗ tay không ngớt của tù cải tạo cho y. Y ta giận lắm. Giận lắm nên y hành hạ anh em tù sát ván. Một anh bạn tù đói quá, nhổ trộm khoai mì (sắn) mọc trên sườn non. Trước đây, cái tội như thế này chỉ bị cảnh
cáo trước đội, rồi viết kiểm điểm "rút kinh nghiệm" là xong. Kỳ này, chính trị viên "Không no" liền nhốt anh bạn nhổ trộm sắn 1 tuần vào trong cái cũi dây thép gai, một kỳ công của đỉnh cao trí tuệ. Đây là một túp lều, nhưng một túp lều quây bằng dây kẽm gai. Không có tường mái, chỉ có một tấm bạt được coi như mái lợp ở trong dây thép gai quấn ngang dọc, chằng chịt cao thấp. Người vô ở trong đó phải cẩn thận lắm không thì bị gai cào rách lưng, rách mặt, đặc biệt là ngồi không được vì thấp quá, nằm cũng không được vì không đủ chỗ. Lúc nào cũng phải nửa nằm, nửa ngồi cứ lom khom, lom khom…
Chính trong thời điểm này anh bạn tù Thiệt Giáp của tôi lên gặp "y ta làm việc". Khi về NVT mặt mũi chảy dài. Anh cho hay là cán bộ "không no" tuyên bố không cho anh đội cái mũ "thiếu văn hóa" nữa. Anh phải làm kiểm điểm" hứa trước đảng và nhân dân thực hiện nghiêm chỉnh lệnh của cán bộ". Buổi tối, bên ngọn đèn dầu tuôn khói mịt mù, anh bạn thiệt giáp của tôi thì phào phào ngồi viết kiểm điểm, vừa viết vừa run vì đói lạnh, vì không có cái mũ che tai…
Chợt ông bạn hàng xóm bên phải của tôi là Thượng tọa Thích Thanh Long (nguyên giám đốc nha
tuyên úy Phật giáo) từ từ lên tiếng:
– Đừng có lo, rồi đâu có đó…
Nói xong, ông khẽ lục trong đám quần áo của ông lấy ra một tấm áo nâu dài, tấm áo "Thượng tọa" của ông mà đưa cho ông Thiệt Giáp.
– Hãy cứ quấn cái áo này lên đầu cho ấm…
Rồi ta tính…
Chúng tôi, ông Thượng tọa, ông Thiệt Giáp, và tôi, là 3 người trong số 1 tổ "tam tam" trong đội rau. Ba người chúng tôi phụ trách một khu rau ở bên bờ suối, cạnh bệnh xá và khu B dưới

g□c cây lim già… Chúng tôi cùng ăn, cùng ng□, cùng làm… nên hi□u nhau nhi□u l□m.
Được làm với ông già này là một đi□u may m□n lớn. Vì ông Thi□t Giáp với tôi, từ xưa đ□n giờ đâu có bi□t cày cu□c, tr□ng rau tr□ng c□ ra làm sao đâu. Ông già Thượng tọa ch□ vẽ cho chúng tôi h□t th□y. Từ cách c□m cái cu□c, cái th□ đứng khi cu□c ph□i như th□ nào? Cu□c hùng hục "như trâu đánh m□"
như tôi là không được. Cu□c như th□ là "cu□c lật" dành cho việc cu□c ruộng, cu□c vườn. □ đây tr□ng rau thì cu□c ph□i "đ□m", nhẹ nhàng, từ t□n như mưa d□m, mưa lâu th□m đ□t. Cu□c hùng hục như tôi
thì sức đâu mà cu□c c□ ngày c□ bu□i. Ông cụ còn ch□ cách s□ dụng các loại cu□c thật nh□, ch□ lớn hơn
cái bay thợ n□ một chút thôi. R□i còn □ phân, pha nước ti□u, tưới bón, tr□ng trọt…
M□i loại rau, m□i thời kỳ đ□u tưới bón khác nhau, lúc nh□ tưới bón khác, lúc lớn ph□i bón thúc lại khác. Bây giờ chúng tôi đang tr□ng rau c□i ng□n ngộn, những trái su hào no tròn…
Đi tưới nước giữa hai hàng cây c□i t□t tươi, ti□ng vòi nước hoa sen dội vào lá c□i nghe rào rào, ông cụ ung dung làm việc, th□n thái an nhiên. Ngoại c□nh hình như không □nh hư□ng được đ□n ông cụ. Ông gi□ng như một ông già nhà quê thu□n hậu, quanh qu□n bên cây lá trong vườn. Ông hình như không lo, không sợ cái gì.
Ông nói ít, cái câu thường th□y □ ông cụ là:
"Đừng có lo, r□i đâu có đó"…
Đ□ cho cái việc c□a ông bạn Thi□t GIáp "đâu có đó" đ□i phó với anh thượng úy "không no", ông cụ Thanh Long một ngày ch□ nhật sau đó li□n c□t cái vạt áo dài nâu "Thượng tọa" c□a ông l□y v□i may cho
ông bạn Thi□t Giáp một cái mũ đội đ□u. Bàn tay già nua run r□y (năm □y 1976 ông cụ đã 63 tu□i) đường kim mũi ch□ cũng thô sơ vụng v□ nhưng ông bạn Thi□t Giáp đón nhận cái mũ mà rưng rưng xúc động. Ông cụ đã c□t chi□c đạo y ra may mũ. Ai cũng ti□c chi□c áo dài theo ông cụ đã lâu, ch□c mang nhi□u k□ niệm tu hành c□a một vị cao tăng, nhưng ông cụ ch□ cười xòa mà nói:
"Thì nó cũng ch□ là cái

áo…”
Đã lâu l□m r□i, người địa phương □ Sơn La nói vậy, mới có năm quá lạnh như năm nay. Đúng là “giậu đ□ bìm leo”, vào cái lúc mà tù c□i tạo ra B□c, lại đụng ngay một trận rét kinh h□n… Mà xưa nay cái lạnh và cái đói nó có liên hệ “hữu cơ” với nhau. Càng đói thì càng rét – mà càng rét thì càng đói. Anh em ta đã có người “nằm xu□ng” vì đói lạnh. Vũ Văn Sâm (vi□t văn, làm nhạc) ch□t đêm 16 rạng 17 tháng 11 năm 1976 bên bịnh xá, sau cơn gió mùa đông b□c đ□u tiên. Đ□n đ□u tháng giêng 1977 (không rõ là ngày 3 hay 13 tháng giêng, tôi nhớ không được kỹ l□m) Ngô Quý Thuy□t tòa án quân sự vùng 4 cũng đi luôn, đi
r□t êm đ□m, r□t lặng lẽ. Sáng ra không th□y anh ta dậy nữa, lay chân gọi dậy thì người đã lạnh cứng từ lúc nào r□i. Trong tờ khai c□a đội trư□ng đội c□a anh NQ Thuy□t, có nói rằng “Anh NQ Thuy□t được đội c□ nuôi heo, anh đói quá nên thường ăn vụng cám heo. Ch□c là bị ngộ độc nên đã
ch□t”.
□ xứ thượng du này có cái r□t s□n là đá và c□. Những bữa trời quang mây tạnh, trèo lên núi ki□m lá v□ □ phân, th□y bát ngát toàn núi là núi. Những ch□m núi g□n xa, chập chùng ngút m□t trông gi□ng y như một màng lưới bao la mà m□i ngọn núi là một m□t lưới. Sơn la: lưới núi. Hay thật, đúng y như th□ thật. Tù mà □ trong cái lưới núi này thì chạy đi đâu cho thoát. Vì nhi□u núi nên có nhi□u loại đá. Một
bạn tù tr□ tu□i □ khu B bên cạnh, Vũ Xuân Th. tay biệt kích dù mũ xanh kiệt hiệt có khá nhi□u tài: đóng ciné, điêu kh□c, vẽ, đánh bóng chuy□n có hạng, mưu sinh kỳ tài… Bây giờ Vũ Xuân Th. ki□m ăn l□n h□i những khi r□nh r□i bằng cách chọn đá marble v□ gọt thành nõ đi□u hút thu□c lào. Nõ đi□u made in Vũ Xuân Th. thì kh□i nói, vừa đẹp vừa có kh□c hoa, kh□c chữ (theo yêu c□u) vừa kêu ròn rã không th□ t□. Giá r□ thôi: một ký s□n hay 2 cục đường tán 1 cái. Tôi và Vũ Xuân Th. là ch□ “b□ tèo” nên Vũ Xuân Th. có tặng một cái nõ đi□u tuyệt vời: r□t kêu (cái này là dĩ nhiên r□i) mặt trước có kh□c n□i hình một con di□u hâu đậu trên cành thông, một bên là một đóa hoa h□ng, một bên nữa là kh□c năm tháng… Khi đem tặng cái nõ đi□u, Vũ Xuân Th. mới “b□c láo” rằng:

-“Một đóa h□ng cho đại bàng cô đơn đây”.
-“Đại bàng đại bi□c gì nữa ông ơi, đáng lẽ ông ph□i kh□c một con quạ già m□c b□y”.
Trong khi đó ông bạn già Thượng tọa c□a tôi cũng đi ki□m đâu được m□y m□nh đá dài dài.
Lúc nào r□i rãi lại th□y ông cụ ra bờ su□i mài mài, đục đục….
Một hôm tôi th□y trong l□u dụng cụ c□a t□ rau tụi tôi, hình dạng hai t□m bia đá thô sơ có kh□c tên Vũ Văn Sâm, m□t ngày.., Ngô Quý Thuy□t m□t ngày..

Tôi nh□c t□m mộ bia lên, nhìn ông cụ? Ông cụ ngó mông ra kho□ng rừng núi chập chùng mà nói:
“Thì cũng mong đánh d□u được vài n□m xương tàn.”
Một sáng mùa đông vào kho□ng n□a bu□i, tôi đang lặc lè 2 thùng “ô doa” (arrosoir) tưới n□t cho kho□ng vườn rau trước mặt, g□n nhà b□p khu B thì b□ng có ti□ng gọi khe khẽ, kh□n trương:
– Này, này?
– Ai đ□y?
– Vũ Xuân Th. đây.
– Làm gì đ□y?
– Bữa này làm “ch□o tr□ng”. Th□i cơm nhà b□p. Ăn cháy không?
Tại sao mà bạn ta hôm nay lại h□i một câu “thừa thãi” như th□ nh□. Tôi và Vũ Xuân Th. đ□u là dân “volley”. Tôi thì già r□i còn Th. thì đang sức. Trong làng “bóng chuy□n” tụi tôi, m□i khi mà cây nêu lỡ tay
nêu sang lưới bên kia thì dân bóng chuy□n kêu bằng “cơm n□m cho tù”, nghĩa là đ□i phương được bi□u không một trái banh ngon l□m, b□ l□m, ch□c ăn l□m, ít khi có l□m. Bây giờ chúng ta là tù “chính c□ng bà lang trọc” r□i, đói lòi xương, vàng m□t mà lại còn h□i “có ăn cháy không?”. Chừng như nhận ra
sự vô duyên c□a mình, Vũ Xuân Th. vội nói:
– Chạy ra góc vườn l□y m□nh lá chu□i lại đây
– Có ngay.
Sau đó từ cái l□ m□t cáo c□a hàng rào nhà b□p khu B, qua đám lá du□i và dây leo bìm bìm, tôi nhận được từ bạn ta Vũ Xuân Th. một cái gói lá chu□i âm □m, nóng nóng. Đ□ ngay cái gói này áp sát vào bụng, mà đi v□ dưới g□c lim già bên bờ su□i, nơi cái l□u nh□ c□a ti□u t□ chúng tôi.. Ôi chao, cái làn da bụng lép kẹp c□a tôi đang được su□i □m, đang được ph□nh nịnh. Cái may m□n này ít khi có l□m. Tôi
phi v□ như bay. “Tây con” Thi□t Giáp th□y tôi mặt mày tươi rói li□n ng□ng đ□u lên h□i:
– Cái gì mà hí h□ng th□?
Tôi bước vô l□u, nhìn trước nhìn sau, rút từ trong bụng ra gói lá chu□i còn tươm khó. M□ ra, mi□ng cháy vàng rộm, nóng h□i, đang b□c hơi.
“Tây con” sáng m□t ra, vội h□i:
– □ đâu ra th□?

Tôi chỉ sang khu B mà khẽ nói:
– Bạn vừa cho…
Tôi đỡ phần ông cụ một miếng, ông cụ đang bận tay ngoài chỉ "cây giềng". "Tây con" và tôi chia nhau miếng cháy nóng, vừa ăn rau ráu vừa hít hà. Từ sáng đến giờ, mỗi đứa chúng tôi xách ít ra cũng hàng trăm đôi nước, chân tay, mình mẩy rã rời, bởi vì buổi sáng có cái gì vào bụng đâu. Dạo này hột bột
mì cứu trợ rồi. Cái gọi là "bữa sáng" chỉ là một chén cháo bột khoai mì loãng đầy mùi hôi mốc. Không ra đâu vào đâu. Mùa lạnh nước suối cạn, phải lần xuống dưới lòng suối mới múc được nước. Leo lên
bao bậc đá trơn, tay xách đôi thùng tưới, miệng thở dốc, sức cứ ọi dần, tay chân càng lúc càng nặng trĩu, nhức không muốn nổi. Trời thì lạnh và ẩm. Cái rét thượng du miền Bắc rất thấm, rất sâu. Người Bắc kêu bằng rét ngọt. "Cái ngọt nó lọt tận xương", lại thêm xách nước nên áo quần thấm nước suối. Cái lạnh bên ngoài cái đói bên trong nó hành mình tơi tả.
Đang khi sức cùng lực kiệt, đậu váng mặt hoa như thể thì có miếng cháy nóng này…"Ôi món quà từ trên trời rơi xuống". Chưa có món bánh mì nào trên thế giới có thể sánh được với miếng cháy.
Ông cụ ăn từ tốn, không có ào ào như tụi tôi. Ông cụ làm còn nhiều, còn mạnh hơn tụi tôi nữa mà hình như ông già không thấy mệt mỏi. Lúc nào cũng nhẩn nha, lững thững mà việc gì cũng xong. Ông cụ vẫn nói "từ lúc nhỏ đi tu ở nhà chùa…. thì tôi vẫn làm lụng như thế này, cũng dưa cà như thế này… chỉ tội
nghiệp các ông…" Ông cụ chỉ vẽ cho chúng tôi cách làm vườn, trồng cây, bón tưới…
Những công việc gì khó khăn, vất vả ông cụ giành lấy mà làm. Như cái món lấy phân bắc (phân người) về ủ, ông cụ cũng tự tay làm lấy. Hôm nay, sau khi ăn miếng cháy xong, ông cụ khẽ nheo mắt, tay giơ một nhúm thuốc lào mà nói "hút đi". Thuốc lào thật, dẻo quánh, thơm nồng, đâu phải thuốc lào "ngải
cứu" hay thuốc lào "lá cải khô".
 – Hút luôn hả cụ. Hay là xái nhì, xái ba?
– Hút luôn đi.
Trong cái lúc thuốc lào khan hiếm như lúc này, nếu có thuốc lào thật, đâu có dám hút luôn cả điếu. Phải hút xái nhì, có khi xái ba, tức là một điếu thuốc mà hút 2 hay 3 người. Người thứ nhất châm lửa, rít một hơi, người thứ 2 rít một hơi, rồi người thứ 3 hơi cuối cùng. Người nào mà được hút cuối cùng là "đặc biệt", vì được hưởng cái hậu, được rít kêu lóc cóc… Hôm nay, trúng sổ rồi. Vừa được ăn "bữa lỡ", lại có thuốc lào thật rít thỏng tay. Tôi hút xong điếu thuốc lào mà say lừ đừ. Từ mấy bữa nay, hôm nay mới có thuốc lào thật. Còn toàn hút thuốc lào "lá cải già tẩm nước điếu phơi khô". Ăn xong, hút xong thấy đời sáng láng, phơi phới Tôi liền tà tà đi ra gần chỗ nhà bếp, đằng hắng lấy giọng mà thưa với bạn ta rằng: "Tương phùng được buổi hôm nay.. Trùng phùng lại nhớ giờ này hôm sau".
Tôi nghe thấy tiếng cười rinh rích rồi Vũ Xuân Th. vừa cười, vừa nói vọng ra:
– Được rồi, hiểu rồi… ông nội … Cứ
khoảng giờ này ngày mai ông lại tới đây… Nhưng mà khéo léo đấy nhá. Thỏ

là cứ vào khoảng nửa buổi, 9 giờ rưỡi mười giờ sáng những ngày sau đó, mỗi khi thấy bạn tôi "chảo trưởng" ra cơm, tiếng
xẻng khua xuỗng chảo gang kêu xoèn xoẹt, là tôi lại lững thững giả vờ bắt sâu bọ, bên bụi ruộị.. rồi lĩnh từ tay bạn ta một gói cháy vừa chín tới mang về…
Nhưng cái thời gian "bồi dưỡng" này không được bao lâu. Chừng hơn nửa tháng sau, bạn tôi Vũ Xuân Th. đã rời khỏi nhà bếp, ra làm công việc khác. Nguồn tiếp tế của tụi tôi bị cắt. "Phúc bất trùng lai họa vô đơn chí", bạn Thiết Giáp NVP của tụi tôi cũng điều sang đội chăn nuôi.
Cái khu rau này, thượng úy "không no" tuyên bố: "Chỉ còn 2 người cũng đủ. Các anh khắc phục". Công việc 3 người làm trước đây đã "bá thổ" bây giờ còn lại có 2 người. Ông cụ gộn như bao giàn hết công việc cũ của NVP nhưng tôi vẫn phải làm thêm. Nhưng điều đáng phàn nàn là trong thời gian bồi dưỡng vừa qua cái bao tử của tôi nó bắt đầu quen ăn "bữa lỡ" hồi 9, 10 giờ sáng rồi. Bây giờ "ăn quen nhịn không quen" cứ nửa buổi là tôi phờ phạc, đói mịt mờ, cắt chân, cắt không muốn nổi. Thấy tôi rũ rượi như "gà chết" ông cụ một bữa nhìn tôi rồi chặt lưỡi: "Đừng có lo…" Ông cụ cầm con dao, xách cái bị cói
phăng phăng, chừng nửa giờ sau ông cụ về, đặt phịch cái bị vào trong bếp. Trong cái lều nhỏ của tụi tôi, lúc nào bếp cũng cháy lim dim, vừa để đun nước, hút thuốc vừa để sưởi những lúc nghỉ tay… Bây giờ ông cụ quạt lửa lên, lấy mấy củ sắn ở trong bị ra bỏ vào bếp nướng. Ông cụ bảo tôi ra ngoài coi
"động tĩnh". Tôi lại bắt đầu mừng vì có để ăn, nhưng lại ghê vì tôi biết ông cụ vừa lên trên đội lấy sắn của trại. Ở các trại tù hoặc các nơi đóng quân của Vi Xi, ở chung quanh thổ nào cũng có một số đất đai
thổng thuộc. Ở vùng đồng bằng hoặc trung du thì trồng lúa, trồng ngô khoai trồng trà, trên thượng du như Sơn La này thì trồng sắn, trồng ngô, trồng mía. Thứ sắn lưu niên để từ năm này sang năm khác, coi như là nguồn lương thực dự trữ. Đây là thứ cây lương thực dễ trồng nhất trong thiên hạ. Nhổ cây sắn lên lấy một chùm củ. Xong rồi cứ cây sắn ấy lấy dao chặt một gang tay, phải có ít nhất là 3 mắt. Cuốc một nhát cuốc hay lấy dao đào lên, nhét một cái hom lên trên mặt đất. Cứ thế là chừng năm sau, mỗi cái hom lại thành một cây sắn, lại cho một chùm củ. Đất tốt thì củ lớn, đất xấu thì củ nhỏ. Trong những thứ lương thực ở trại tù miền Bắc, sắn được xếp vào hạng bét. Chỉ tiêu, cân đo, đong, đếm của lương thực là 1 gạo ăn 2 ngô, hay là 3 khoai, hay là 4 sắn. Dù là hạng bét nhưng đối với tù đói nhăn răng, nó vẫn là rất quý. Tù mà động đến sắn, ngôi, khoai của trại.. là xâm phạm tài sản xã hội chủ nghĩa". Nhất là trong khi thượng úy "Không no" cứ như cái bóng ma, lúc ẩn lúc hiện, chuyên môn rình rập theo dõi anh em. Đó là nghề của hắn. Tôi có một anh bạn cùng khóa, NKB xưa nay tính tình "nhà binh" cho đến tận kẽ răng. "Reglo" số 1, việc làm răng rắc quần áo là đi thẳng tắp, giầy bottle de saut bóng láng,
huy chương đeo một dải, xe díp bóng ngời nệm trắng tinh tươm. Đi cải tạo ra Bắc bây giờ
bạn tôi, không biết vì không hợp thủy thổ hoặc đói khát ra sao mà răng rụng hết, thành một ông già móm xọm. Nhưng bạn tôi lại thèm đường thèm mật quá. Ở gần khu trại mộc của đội anh có một khu trồng mía. Mía cứ bị

bị trộm hoài, thượng úy “không no” rình rập mãi mà không bắt được ai. Một bữa,
thượng úy thấy thấp thoáng bóng người trong ruộng mía liền nhảy ra bắt giữ. Gặp ông bạn móm xọm của tôi.
– Anh vào đây làm gì? Ăn trộm mía phải không?
– Tôi đi kiếm rau “tàu bay”, tôi đâu có ăn trộm mía.
– Không ăn trộm mía vào đây để làm gì?
Anh bạn tôi liền há mồm ra, chỉ vào hai hàng lợi không răng mà phều phào nói:
– Tôi đâu còn răng mà ăn mía.
Thượng úy “không no” thấy vậy, không còn bắt bẻ vào đâu được nữa nên vùng vằng bỏ đi. Nhưng y ta nhất quyết bắt cho bằng được người ăn cắp mía. Một bữa không biết y ta đến từ bao giờ, cải trang ẩn dạng ra sao mà ông bạn móm của tôi vào chặt một cây mía là bị y ta bắt được ngay tại trận. Y rất bằng lòng về chiến công “bắt trộm” của mình. Bạn tôi quá thiếu chất đường (cũng như hầu hết các tù cải tạo thèm chất ngọt và thèm mỡ) nên thường lén vô ruộng mía, đem dao chặt vội một vài đốn, nhét vào người mang về. Lấy dao dóc mía, chỉ mía ra từng miếng nhỏ đưa vào miệng không răng mà nhồn, mà ngậm. Nó cũng khỏe lên được phần nào. Còn vỏ mía thì phải chôn xuống đất ngoài vườn.
Ngay bữa bắt được kẻ trộm mía, thượng úy “không no” liền biểu diễn quyền uy của mình bằng cách khác; không có giam tội nhân vào cái cũi dây kẽm gai mà y bắt ông bạn không răng của tôi cầm nguyên một cây mía đứng riêng lẻ ngoài cổng trại Y ta nói: “Hãy nhìn cho kỹ đi, thượng cấp của các anh đấy”. Anh em đi làm về đều thấy ông bạn tù gì, cầm cây mía đứng lom khom, cúi mặt không dám nhìn ai. Ai cũng thương anh…. đồng cảm với anh vì đi tù cải tạo trăm người như một đều phải “cải thiện” cách này, cách khác. Con người “một động vật xã hội”, nên “đói là đều gì phải bò”. Thế thôi, chẳng ai coi
thường, chẳng ai bỉ thế anh đâu. Nhưng tôi biết, bạn tôi vẫn trọng phép tắc lễ nghi nên bạn tôi đau lắm.
Do vậy nên bây giờ thấy ông bạn già Thượng tọa đi lấy trộm sắn về cho tôi ăn vì tôi thèm quá, đói quá, tôi vẫn cứ ghê ghê trong bụng. Thượng úy “không no” mà bắt được, không biết y ta sẽ hành hạ mình cách nào đây? Nhưng sợ bị bắt là cái lo xa. Còn đói cồn cào ruột gan là cái lo gần. Thế thì ta hãy cứ ăn cái đã. Đang đói bụng mà lại có sắn lùi bếp than thì nhất thế giới rồi. Tôi cứ chạp thẳng cánh. Ông cụ đi lấy sắn, nướng sắn mà ông cụ có ăn bao nhiêu đâu. Tôi ăn phần lớn. Và sau đó cứ vào khoảng 9, 10
giờ sáng, tưới bón xong là ông cụ xách cái bị đi ra. Lúc thì sắn lúc thì khoai, lúc thì củ giong… Tôi cứ có ăn đều đặn.
Bạn “Tây con” Thiệt Giáp NVP phải đổi sang đội chăn nuôi, trong cái rủi lại có cái may. Bên ấy có công tác lên rừng đốn cây chuối hột về cho heo ăn. Được ra ngoài thuộc “diện rộng” đi xa xa, gặp được
‘đồng bào nên mới có cơ hội kiếm ăn, đổi chác. Vồng mặt tên quản giáo, len lén đem được một cái quần tây, một cái ao pull, một cái kính, một cái bật lửa… đem “quy ra thóc” lấy xôi, lấy cơm mồm… hoặc ‘quy ra thuốc’ lấy thuốc lào… đều được cả, thành ra tụi tôi dạo này có vẻ “phong lưu” hơn

trước.
Một bữa l□y s□n v□ ông cụ đang ng□i trong l□u, quạt đang đ□u tay, s□n đã b□t đ□u chín b□c mùi thơm ngậy, tôi đã chực s□n đ□n giờ ăn, thì b□ng có ti□ng động nhẹ đằng sau. Tôi quay lại thì th□y đôi □ng màu đen đã đứng sau lưng tự lúc nào r□i. Tôi ch□t sững. Thượng úy "không no" đã tới.
– Bi□t ngay mà, cứ vào kho□ng 10 giờ nà cái n□u này có khói – Thượng úy "không no" đ□c chí.
Tôi cứng họng không bi□t nói năng gì, tâm th□n ho□ng h□t. Ông già thượng tọa c□a tôi, khẽ ngước lên, nhìn thượng úy "không no" r□i đi□m đạm nói:
– Cán bộ thứ cho. Anh em chúng tôi.. đói quá… Giọng nói ông bình tĩnh, người ông v□n ng□i vững vàng, cái tay quạt s□n v□n đ□u đặn không thay đ□i, không cu□ng quýt, mà cũng không ngừng ngh□.
– Như th□ này là "nâu" r□i đ□y nhá.
Không ph□i ch□ một hôm nay mà thôi đâu? Thượng úy "không no" vừa nói vừa quay ra xem xét, ki□m soát căn l□u. Chợt y th□y hai cái mộ bia mà ông già Thượng tọa c□a tôi mới đục xong còn đ□ đó. "Vũ Văn Sâm m□t ngày..", "Ngô Quý Thuy□t m□t ngày…" Y đọc mộ bia xong nhìn chúng tôi, một anh tù già tóc bạc phơ, một anh tù trung niên xác xơ □m đói. Hình như có một suy nghĩ gì đó thoáng qua, nên nét mặt y có v□ đ□n đo, xong r□i y lững thững đi ra mà nói:
– Sau không được th□ nữa nhá. "Ninh" tinh.
…Cho đ□n bây giờ không bi□t vì lý do nào mà tên thượng úy h□m hừ □y đã b□ qua cho chúng tôi. Có th□ vì những t□m mộ bia, nghĩ đ□n những người anh em x□u s□ c□a chúng tôi đã ch□t vì đói lạnh… hoặc là phong thái "đại hùng, đại lực, đại từ bi" c□a con nhà Phật trong phút giây nào đó đã khơi dậy được "chút tính người còn sót lại" trong y?
Phan lạc Phúc